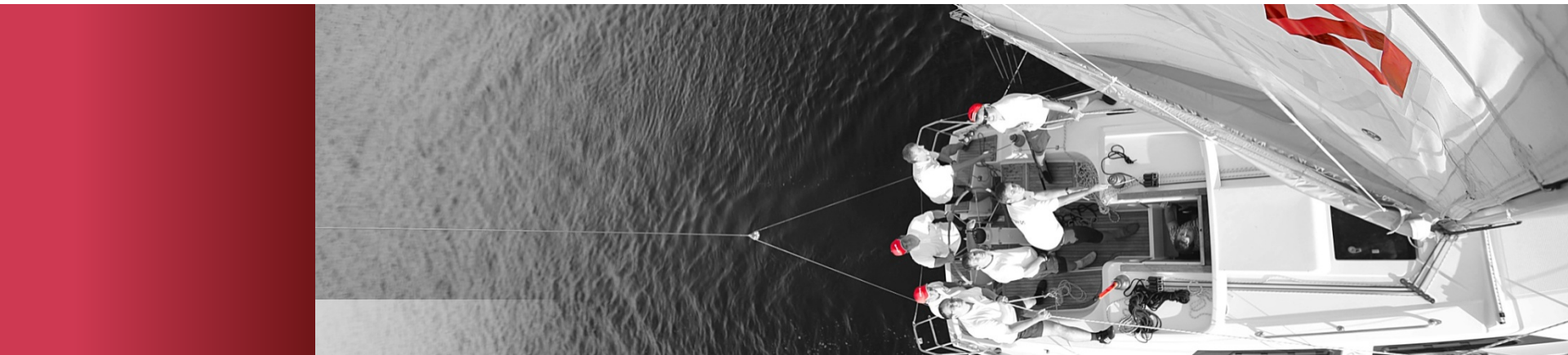

Захист прав вкладників та боржників неплатоспроможного банку: нормативне регулювання та судова практика

Arzinger

Мальський Маркіян

адвокат, к.ю.н.

Партнер Адвокатського об'єднання Arzinger

Львів | 2015

План доповіді

1. Процедура ліквідації Банку;
2. Роль Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та гарантовані виплати;
3. Наслідки неплатоспроможності банку для вкладників банку (фізичних осіб, фізичних осіб підприємців, юридичних осіб);
4. Наслідки неплатоспроможності банку для боржників банку;
5. Особливі правові аспекти, пов'язані із ліквідацією банків;
6. Захист прав вкладників та боржників. Судова практика та способи захисту.

Законодавство

- ЗУ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»
- ЗУ «Про банки і банківську діяльність»
- Постанова НБУ від 25.12.2014 № 863 "Про затвердження Положення про порядок визначення системно важливих банків" (далі – постанова № 863)
- Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку від 05.07.2012 № 2

Умовно ліквідацію Банку можна поділити на 4 стадії, а саме:

- Неплатоспроможність (до прийняття рішення НБУ про віднесення банку до категорії неплатоспроможних);
- Тимчасова адміністрація (3 місяці з дати рішення НБУ + 1 місяць додатково/ 6 місяців + 1 додатково для системно важливих банків);
- Затвердження плану врегулювання (30 днів + 30 днів додатково після введення тимчасової адміністрації) (на етапі тимчасової адміністрації) ;
- Виконання плану врегулювання: продаж неплатоспроможного банку інвестору або ліквідація Банку.

Затвердження плану врегулювання

Протягом 30 днів з дня початку тимчасової адміністрації Фонд затверджує **план врегулювання**. Строк може бути продовжений до 30 днів.

У **плані врегулювання** на підставі оцінки фінансового і майнового стану банку визначаються заходи щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку в один із таких **способів**:

- ліквідація банку з відшкодуванням з боку Фонду коштів за вкладками фізичних осіб;
- ліквідація банку з відчуженням у процесі ліквідації всіх або частини його активів і зобов'язань на користь приймаючого банку;
- відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії неплатоспроможного банку та подальшою його ліквідацією;
- створення та продаж інвестору перехідного банку з передачею йому активів і зобов'язань неплатоспроможного банку і подальшою ліквідацією неплатоспроможного банку;
- продаж неплатоспроможного банку інвестору.

Ліквідація Банку

Ліквідація повинна бути завершена не пізніше 1 року з дня прийняття рішення про ліквідацію та може бути продовжена на 1 рік додатково, а для системно важливих банків – до 2 років з можливістю повторного продовження на строк до 1 року.

- **Прийняття рішення про ліквідацію:**
- **7 днів** - публікація відомостей про ліквідацію Банку та призначення уповноваженої особи Фонду у газетах "Урядовий кур'єр" або "Голос України" ;
- **1 місяць** - строк приймання вимог кредиторів (понад 200 000, ФОП і ю.о.);
- **3 місяці** - реєстр акцептованих вимог кредиторів.
- **6 місяців** - інвентаризація майна Банку та формування ліквідаційної маси (оформлюється актом)
- затвердження способів, порядку, складу та умови відчуження майна банку
- Реалізація майна та задоволення вимог в порядку черговості
- Протягом ліквідаційної процедури уповноважена особа Фонду може передати спеціалізованій установі активи на реалізацію до 3х років, щодо яких є ймовірність їх реалізації, та зобов'язання неплатоспроможного Банку

Що гарантує держава_фізичні особи?

- Фонд гарантує кожному **вкладнику банку (виключно ф.о.)** відшкодування коштів за його вкладом. Фонд відшкодовує кошти в розмірі вкладу, включаючи відсотки, нараховані на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку, але не більше **200 000 грн.**, незалежно від кількості вкладів **в одному банку** (стаття 26 Закону).
- Вкладник набуває право на одержання гарантованої суми відшкодування після прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку.
- Відшкодування коштів за вкладом в іноземній валюті відбувається в національній валюті України після перерахування суми вкладу за офіційним курсом гривні до іноземних валют, встановленим НБУ **на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку та здійснення тимчасової адміністрації**

Наслідки неплатоспроможності Банку для вкладників_фізичні особи до 200 000 грн.

Під час тимчасової адміністрації

Виплати коштів здійснює сам неплатоспроможний банк у **межах його фінансових можливостей**, але не більше **200 тис грн.**

Така виплата на етапі тимчасової адміністрації є не обов'язковою і здійснюється за вкладами строк дії яких закінчено.

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42682988>

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42607257>

Після прийняття рішення про ліквідацію з виплатою Фондом

Виплати здійснює Фонд (до 200 000 грн. лише ф.о.).

- Незалежно від закінчення строку договору вкладу.
- З дні з дня рішення ліквідацію - формування повного переліку вкладників по 200 000
- 30 робочих днів з дня початку виплат – виплата по 200 000 грн. у відділеннях банка-агента.
- після 30 днів - виплати відбуватимуться за результатом розгляду індивідуальних письмових звернень вкладників (заяв) до Фонду.

Наслідки неплатоспроможності Банку для ю.о., ФОП та понад 200 000 грн.

- вимоги вкладників - фізичних осіб у частині, що перевищує 200 000 грн. задовольняються в порядку черговості (**4 черга**) після початку реалізації майна Банку, чому передує заявлення кредиторських вимог та їх включення до реєстру.
- Юридичні особи та СПД ФО, які мають документально підтверджені вимоги до банку щодо його майнових зобов'язань, є кредиторами банку і задоволення таких вимог кредиторів банку здійснюється у **7 чергу**, за рахунок коштів, одержаних в результаті реалізації і продажу майна банку.

Процедура заявлення кредиторських вимог_1

Закон **про гарантування** передбачає два види списків, до яких включаються вимоги до Банку, що ліквідується, а саме:

- **реєстр вкладників**, що мають право на відшкодування за рахунок Фонду, до якого включаються вимоги фізичних осіб (за певними винятками) на суму до 200.000 гривень включно - ч. ч. 1, 4 ст. 26, ч. ч. 2, 5 ст. 27 Закону про гарантування;
- *не обов'язково подавати заяву вкладника, якщо отримувати відшкодування до 30 днів*
- *обов'язково подавати заяву, якщо не вклалися в строк.*

- **реєстр акцептованих вимог кредиторів**, що підлягають задоволенню в ліквідаційній процедурі, до якого підлягають включенню вимоги фізичних осіб понад гарантованих Фондом 200.000 гривень та вимоги будь-якої юридичної особи та ФОП (які Фондом не гарантуються в принципі) - ст. 49 Закону про гарантування
- *обов'язково подавати заяву вкладника в межах 30 днів з моменту оголошення про ліквідацію*

Оскарження невключення до реєстру акцептованих вимог

- У випадку, якщо вкладник своєчасно надав усі необхідні документи, що підтверджують існування та розмір його вимог до Банку, а уповноважена особа Фонду все одне відхилила їх, вкладник **може оскаржити таке відхилення виключно в судовому порядку**. При цьому, судове провадження щодо таких вимог не припиняє перебіг ліквідаційної процедури (ч. 4 ст.49 Закону).
- Аналогічно потрібно оскаржувати відмову у виплаті гарантованої суми у розмірі 200 000 грн. Практика неоднозначна і залежить від формулювання позовних вимог та від етапу, на якому заявлено вимоги.
- За приписами пункту 26 постанови Пленуму ВАСУ від 20 травня 2013 року № 8 "Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів" такі позови до Фонду підлягають розглядові **в порядку адміністративного судочинства**.

Наслідки неплатоспроможності банку для боржників банку

- Основні боржники Банку – позичальники за кредитними договорами.
- Кредитні договори (майнові вимоги) – це активи Банку, які реалізуються в процесі ліквідації.
- Рішення про ліквідацію Банку не означає автоматичне припинення Банку як ю.о. чи втрату його правоздатності (до закінчення ліквідаційної процедури (1-3 років) і внесення запису в реєстр) , а отже і **не має наслідком припинення зобов'язань за кредитним договором.**
- Банк може «продати» кредит лише у процесі реалізації ліквідаційної маси
- Банк може передати активи спеціалізованій установі, яка матиме ще 3 роки для його реалізації.
- Цих строків цілком достатньо для успішного стягнення заборгованості за «проблемним» кредитом.
- Банк не здійснює взаємозалік по заборгованості за кредитом та вкладками боржника чи пов'язаних осіб в цьому ж Банку та не може «списати» їх в рахунок погашення заборгованості.

Порядок продажу майна Банку

- Ні під час тимчасової адміністрації, ні під час ліквідації Банку, Уповноважена особа Фонду **не має права здійснювати відчуження майна та задоволення вимог кредиторів до затвердження реєстру акцептованих вимог кредиторів та до затвердження результатів інвентаризації майна Банку та формування ліквідаційної маси**, за виключенням погашення за погодженням з виконавчою дирекцією Фонду вимог за правочинами, що забезпечують проведення ліквідаційної процедури.

Майно Банку (пули активів) може бути реалізоване такими способами:

- **на відкритих торгах (аукціоні);**
- на закритих торгах (щодо об'єктів цивільних прав, обмежених в обороті);
- **шляхом відступлення права вимоги за кредитами іншим установам;**
- шляхом відчуження на організованих місцях продажу (біржах, посередників);
- **продаж безпосередньо юридичній або фізичній особі.**

Вибір способів продажу майна (активів) здійснюється уповноваженою особою Фонду та затверджується виконавчою дирекцією Фонду.

Правочини

Згідно ст. 38 Закону, протягом дії Т.А. уповноважена особа Фонду зобов'язана забезпечити перевірку правочинів (у тому числі договорів), вчинених (укладених) банком протягом 1 року до дня запровадження Т.А. банку, на предмет виявлення правочинів (у тому числі договорів), що є **нікчемними** з підстав:

- банк безоплатно здійснив відчуження майна, прийняв на себе зобов'язання без встановлення обов'язку контрагента щодо вчинення відповідних майнових дій, відмовився від власних майнових вимог;
- банк до дня визнання банку неплатоспроможним взяв на себе зобов'язання, внаслідок чого він став неплатоспроможним;
- банк здійснив відчуження чи передав у користування або придбав майно, оплатив результати робіт та/або послуги за цінами, нижчими або вищими від звичайних (20% і більше), або зобов'язаний здійснити такі дії в майбутньому;
- банк оплатив кредиторію або прийняв майно в рахунок виконання грошових вимог у день, коли сума вимог кредиторів банку перевищувала вартість майна;

Правочини_2

- банк прийняв на себе зобов'язання (застава, порука, гарантія, притримання, факторинг тощо) щодо забезпечення виконання грошових вимог у порядку іншому, ніж здійснення кредитних операцій відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність";
- банк уклав кредитні договори, умови яких передбачають надання клієнтам переваг (пільг), прямо не встановлених для них законодавством чи внутрішніми документами банку;
- банк уклав правочини (у тому числі договори), умови яких передбачають платіж чи передачу іншого майна з метою надання окремим кредиторам переваг (пільг), прямо не встановлених для них законодавством чи внутрішніми документами банку;
- банк уклав правочин (у тому числі договір) з пов'язаною особою банку, якщо такий правочин не відповідає вимогам законодавства України.

Правочини, вчинені органами управління та керівниками банку після призначення уповноваженої особи Фонду, є нікчемними.

Як повернути вклад понад 200 000 грн._дії на етапі до введення Т.А.?

Позов про стягнення заборгованості/ повернення вкладу/ зобов'язання виконати платіж :

- ефективно лише до введення Тимчасової адміністрації,
- невисокий ризик відмови у виплаті 200 000 грн. у зв'язку із новацією зобов'язань.
- стягнення з рахунків через ДВС є можливим, якщо рішення набере чинності до введення Т.А (Стаття 37 ЗУ Про Виконавче провадження - обов'язкове зупинення виконавчого провадження)

- «Роздроблення» вкладу на частині еквівалентні 200 000 грн. на одну особу (в т.ч. переведення з рахунку ФОП чи ю.о. на рахунки ф.о.)

Ризик визнання нікчемним

«Схлоплення» із боржником

Ризик визнання нікчемним

Що залишається?

- Очікування виплат Фондом (200 000 грн.) / санації Банку.

Роздроблення депозитів

Роз'яснення Фонду щодо визначення договорів банківського вкладу або банківського рахунку нікчемними від 27 січня 2015 року.

- Так, підстави для визнання правочину (у тому числі договору) нікчемним визначені, зокрема, у частині третій статті 38 Закону.
- Однак цим правом щодо визнання договорів банківського вкладу або банківського рахунку нікчемними уповноважена особа Фонду користується лише у разі, якщо вкладники "розбивають" вклади у сумі понад 200 тис. грн. на кілька вкладів, або якщо рахунки відкриваються з порушенням законодавства (наприклад, наявність постанови Національного банку України, якою запроваджена заборона банку на відкриття нових рахунків фізичним особам. Таке обмеження, як правило, встановлюється при наданні банку статусу проблемного).
- Таким чином, у разі визнання за рішенням уповноваженої особи Фонду договору банківського вкладу або банківського рахунку нікчемним, кошти вкладника мають бути повернуті на рахунок, з якого вони були перераховані за договором, що визнаний нікчемним.

Спори про зобов'язання вчинити дії

- **Формальна відмова (неправильний спосіб захисту)** Уповноважена особа Фонду вказує, що вказані дії вчинено з метою отримати грошові кошти не від банку, а від Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Внаслідок таких операцій штучно створювалась ситуація, за якою у Фонду гарантування вкладів виникало зобов'язання відшкодувати кошти за свій рахунок, без будь-яких законних підстав. Проте, Уповноваженою особою Фонду не надано суду жодного доказу, що внаслідок укладання договору банківського рахунку з позивачем ПАТ "Старокиївський банк" став неплатоспроможним та виконання його зобов'язань перед іншими кредиторами стало неможливим, з огляду на викладене, суд дійшов висновку, що Уповноваженою особою Фонду безпідставно визнано нікчемним договір банківського рахунку .

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42685098>

- Згідно із п. 1.7 Інструкції кошти з рахунків клієнтів банки списують лише за дорученнями власників цих рахунків (включаючи договірне списання коштів згідно з главою 6 цієї Інструкції) або на підставі розрахункових документів стягувачів згідно з главами 5 та 12 цієї Інструкції. В матеріалах справи відсутні докази наявності доручення або платіжної вимоги про примусове списання коштів. На думку суду належним способом захисту прав позивача є оскарження дій Уповноваженої особи Фонду щодо сторнування проводок по зарахуванню коштів, що були на рахунку позивача. <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42685130>

- з огляду на викладене вбачається, що Уповноваженою особою здійснено безпідставне списання коштів з банківського рахунку позивача, тобто фактично позбавлено позивача прав власності на грошові кошти в сумі 195325 грн. Кошти у вказаній сумі вилучено Уповноваженою особою Фонду з володіння позивача без відома останнього та без відповідних розрахункових документів. осіб. <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42685102>

Спори про зобов'язання вчинити дії

- **Проти вкладника**
- *За даними, які були виявлені під час перевірки, ОСОБА_4 жодного вкладу в Банку не оформлював. Приблизно в цей же час та день з рахунку клієнта, на якому обліковувались 66 611,14 Євро, розподілялись на депозитні рахунки інших осіб в межах гривневого еквіваленту до 200 000 грн. Крім того, при проведенні перевірки встановлено, що особисто позивач не вносив кошти за договором вкладу. Згідно наданої квитанції кошти на депозитний рахунок були перераховані з поточного рахунку ОСОБА_7. Спірним договором не передбачено можливості перерахування коштів на вкладний рахунок позивача третьою особою, що також підтверджує обставини його нікчемності.*
- <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42708524>
- Під час перевірки встановлено, що кошти на рахунок, відкритий на ім'я ОСОБА_4, надходили внаслідок так званого «дроблення» рахунку іншого клієнта.
- <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42612935>

Як повернути депозит?_ після введення Т.А.

- **Звернення до суду із позовами про виплату вкладу** після введення Тимчасової адміністрації – *неефективне, позови не задовольняють, а відкрите виконавче провадження зупиняється*

- *Що залишається?*
- *Очікувати завершення ліквідації і виплат в порядку черговості*

- *«Схлоплення» вкладу та боргу (стаття 606 ЦКУ – зобов'язання припиняється поєднанням боржника і кредитора в одній особі)*
- *Практика на користь Фонду (Банків)*

Як оптимізувати повернення кредиту?

- Після прийняття рішення про ліквідацію Банку, формування ліквідаційної маси та початку продажу активів – **знайти дружнього інвестора** (кредитора), який викупить кредит в Банку (Фонду) з дисконтом.

- «Схлоплення» боргу і вкладу на ту ж суму (стаття 606 ЦКУ)
- Практика на користь Фонду (Банків)

Що залишається?

- Очікувати реалізації активу іншим Банком і сплачувати заборгованість в порядку та строк, що передбачені договором.

Суперечна судова практика «Схлоплення»

Згідно ст. 606 ЦКУ зобов'язання припиняється поєднанням боржника і кредитора в одній особі.

Проти «схлоплення»:

- (i) 606 ЦКУ передбачає поєднання боржника і кредитора поза волею сторін;
- (ii) грошові зобов'язання за кредитним договором та договором вкладу **не можуть вважатися єдиним зобов'язанням в розумінні статті 606 ЦКУ**.
- **Постанова ВГСУ від 04 лютого 2015 року
Справа № 922/2964/14**
- **Постанова ВГСУ від 19 січня 2015 року
Справа № 922/3316/14**
- **Постанова ВГСУ від № 922/3315/14 від
26 січня 2015 року**

На користь схлоплення

- **ухвала ВССУ від 24 вересня 2014 року,
Справа № 6-17645св14**, згідно якої підтверджено законність припинення зобов'язання з підстав, передбачених ст. 606 ЦКУ. В тому числі в ухвалі зазначено, що доводи Фонду, що зводяться до неправильного застосування судами першої та апеляційної інстанцій статті 601 ЦКУ не можуть бути підставою для скасування оскаржуваних судових рішень, оскільки, вирішуючи справу, суди керувалися статтею 606 ЦКУ, на яку позивач посилався як на підставу позовних вимог.
- **Постанова ВГСУ від 18 листопада 2014 року
Справа № 916/1706/14**
- **Постанова ВГСУ від 22 лютого 2012 р. у
справі № 33/206**

Дякую за увагу